

Interjú Kesselyák Adorján fiával, Kesselyák Péterrel

Kesselyák Adorján volt Kollégiumunk negyedik igazgatója 1945–46-ban. Az addig bőségesen érkező miniszteri anyagi támogatás megszűnése miatt az ő igazgatósága alatt kellett megszűnnie a Kollégiumnak, és majd csak 10 év múlva alakult újjá. Édesapja fényképe után nyomozva jutottam el a Földindulás című könyvhöz, amelyben Ön részletesen ír ezekről az időkről, saját életútjáról, édesapjáról. Nagy élvezettel olvastam végig a könyvet, mely kirajzolta előttem édesapja alakját: micsoda nagyszerű ember volt az igazgatónk! Ez, gondolom, meghatározta a Kollégium életét is, még akkor is, ha ezek nagyon nehéz idők voltak. Ezért gondoltam, hogy felkeresem Önt. Meséljen az édesapjáról, ezekről az időkről, hogy közelebb juthassunk Kollégiumunk múltjához.

Bár én ekkor kisgyermek voltam, kilencéves, de azért vannak emlékeim, és utólag is megtudtam ezekről az időkről egyet s mást. Édesapámat kollégái (is) egyenes, szigorú, de igazságos embernek ismerték. Munkáját áthatotta igényessége, szilárd erkölcsi normái és szerénysége. Professzortársa, Szőkefalvi Nagy Béla úgy emlegette mint a molekuláris biológia első magyarországi képviselőjét. Édesapám érettségi után – mint Ungvárról áttelepült szegény diák – kérelmet írt a miniszternek, hogy vegyék fel a budapesti Eötvös Collegiumba. Úgy is lett, ott ismerkedett meg a hazai tudományos élet több jeles képviselőjével, többek között a későbbi kultuszminiszterrel, Keresztury Dezsővel, majd 1929–31 között a berlini Collegium Hungaricum tagja volt. Itt találkozott többek között Móricz Virággal, Bay Zoltánnal.

Szegedre jöve az Állatrendszertani Intézetbe került. 1940 végén kinevezték a szegedi Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola Állattani Tanszékére tanszékvezetőnek. Szakvezető tanár lett az Apponyi Kollégiumban és a Báró Eötvös Loránd Kollégiumban. Ekkor így hívták, ez volt a hivatalos neve. Erről pecsétem is van. Amikor a háború elérte Szegedet, akkor bennünket, a családját, Budapestre menekítette, ahonnan később kalandos úton, nagyszülők révén kerültem kisöcsémmel együtt Vépre, közel a nyugati határhoz. Úgy volt, hogy ő is utánunk jön Budapestre, de a Pestre tartó vonatúton gyomorátfúródást szenvedett, amit saját magán diagnosztizált. A menekülőkkel telt vonaton tömve voltak a folyosók is, úgy préselték őt ki az ablakon Szatymaznál, hogy a mentő visszavigye a Rókusi kórházba, ahol saját diagnózisa alapján műtötték meg, a biztos halál előtt egy órával. A kórházat elhagyva 1945-ben, betegsége ellenére, öntevékenyen hat intézmény igazgatását vette át (Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola, Apponyi Kollégium, Báró Eötvös Loránd Kollégium, Gyakorló Polgári Iskola, Mezőgazdasági Telep és az egyetem Állatrendszertani Intézete). A háborút követő két év emberpróbáló nehézségek elé állította. Egyéni felszerelését a háború elpusztította, a főiskola épületében (így a Kollégiumban is) szovjet hadikórház működött. Az 1875-ös párizsi vilákiállításán nyert szertári anyag megsemmisült, a preparátumokról a sebesült katonák leitták az alkoholt, a bogár- és lepkegyűjteményt

összetörték. Áldozatos munkával, többek segítségével helyreállította a tanszék múzeumát. Egyénileg is nehéz helyzetbe került, fizikai munkával kellett kiegészítse keresetét, de oktatómunkáját továbbra sem adta fel. 1948-tól a kolozsvári Bolyai Egyetem Állattani Tanszékének megszervezésére kapott állami megbízást. 1950-ben kandidátusi fokozatot kapott a Magyar Tudományos Akadémiától, és egyben megbízást a Tisza kutatására. 1951-ben a Tiszán érte a szívhalál, levelező hallgatóknak tartott 11 órás előadássorozat után. Több jegyzetet, könyvet írt, szintetikusán előállította az akkoriban beszerezhetetlen kanadabalzsamot.

Mit tud az Eötvös Kollégium ekkori történetéről?

Édesapám 1945 júliusában megkezdte a Kollégium újjászervezését. Az indulást 1945 szeptemberére tervezte az Apponyi (régi Horthy) Kollégium (Boldogasszony sgt. 6.) függvényeként anyagilag, de önálló szellemi vezetéssel. Közben az egyetem is megbízott embereket az újjáépítéssel, akik segítségüket ígérték apámnak. A Kollégium ezekben a zavaros években meglehetősen tisztázatlan helyzetű volt, úgy tudom, csak a miniszter alá tartozott, nem tartozott szervezetileg az egyetemhez, persze egyetemi tanárok tanítottak benne. Végül engedélyezték a Kollégium pályázatának kiírását, amelyre jelentkezettek közül néhányat felvettek és – bár a Kollégium már régóta nem kapott ellátmányt (a tanárok az elvégzett munkáért nem kapták meg az óradíjat) – az Apponyi Kollégiumon belül folytatta működését. 1946 januárjában immáron a minisztérium hivatalosan is megbízta édesapámat a Kollégium vezetésével, és engedélyezte az előzetesen tervezett módszertani és pedagógiai tárgyak oktatását. Ebben az időszakban egyre inkább a tehetséges munkásparaszt fiatalok felkarolása került előtérbe. Az anyagi nehézségek, az egyre gyakoribb támadások miatt a Kollégium helyzete kilátástalanná vált. Mind gyakrabban emlegették megszüntetését, majd maga Keresztury miniszter (édesapám volt társa a pesti Eötvös Collegiumból) kérte a Minisztertanácstól a Kollégium megszüntetését, anyagi okok miatt. Így az 1946/47-es tanévben már, úgy tudom, nem voltak az egyetemen Eötvös-kollégisták. Édesapám hivatalos iratok útján (is) rendezte a Kollégium ingóságainak visszaszármaztatását a pesti Eötvös Collegiumra. (Ezek az iratok megvannak nekem. 2000-ben átadtam azokat a pesti Eötvös Collegium irattára számára, itt van róla egy átvételi elismervény.) A könyvtárat azonban Szegeden akarta tartani. Óriási vita folyt annak megszerzéséért, végül sikerült (Greguss Pál dékánnak is köszönhetően) Szegeden tartani. Erről később, 1947-ben miniszteri döntés is született, amelynek értelmében a kutató- és oktatómunka eredményessége érdekében a teljes könyvtár Szegeden, az egyetemen maradhatott.

Mind a pesti Eötvös Collegium, mind a szegedi báró Eötvös Loránd Kollégium eredeti célkitűzését tekintve azért jött létre, hogy középiskolai tanáregyéniségeket neveljen ki. Eötvös Loránd 1895. szeptember 25-én a miniszterhez intézett levelében a következőképpen jelölte meg az ilyen típusú Kollégium feladatát: „... a Collegium feladata lesz a tanárjelöltek főiskolai tanulmányainak sikerét biztosítani, s ezért oda kell hatnia, hogy növendékeink ne csupán ismereteit gyarapítsa,

hanem bennök a tudomány és műveltség iránti szeretet felkeltse. Csak ez a tudományszeretet biztosítja a tanárnak hosszú pályáján folytonos érdeklődését, és csak annak a tanárnak tanulói haladnak igazán, aki maga is halad.” Mit jelentett ez a tudós-tanárság, hogy volt biztosítva ennek intézményi föltétele?

A Tanárképző elődjei 1873-ban alakultak, akkor még két külön intézményként: Polgári Iskolai Tanárképző és Paedagogium. Klebelsberg Kuno vidéken is tudományos-oktatási központok kialakítását tervezte, Szegedet a tanár- és tanítóképzés központjává kívánta tenni. 1928-ban a korábbi két intézmény egybeolvadt, s csak később, 1973-ban vette fel Juhász Gyula nevét. Azt tudjuk, hogy hivatalosan az egyetem 1921-ben jött át Kolozsvárról. Egyébként csak 1940 novemberében lett hivatalosan független tőle, és kapta meg önállóan a Szegedi Egyetem nevet, miután Kolozsvár és az ottani egyetem visszakerült Magyarországhoz, a szegedi Eötvös Kollégium pedig 1931-ben alakult. 1921, 1928, 1931: a három évszám nagyon közel vagy egymáshoz, ezek metszetében keresendő a tudós-tanárság is: az Eötvös Kollégiumba tanárnak készülő hallgatók kerültek be, de bejártak az egyetem óráira is. Két indexük volt. Külön vizsgáztak a Tanárképzőn és az egyetemen is. A Kollégiumban is olyan óráik voltak, amelyeket egyetemi oktatók tartottak számukra. Aztán édesapám bevezette a pedagógiai és módszertani tárgyak oktatását is a Kollégiumba. A Kollégium nem véletlenül volt a Boldogasszony sgt. 6. szám alatt, a Kollégium kezdeti története összeforrta a Tanárképzőével. Sőt, úgy tudom, hogy még később is volt ennek folytatása, például az 1960-as években egy magánházban – a mai Batthyány utcai óvodában – volt a Kollégium, ami most szintén a Tanárképző tulajdona.

Ön nem volt Eötvös-kollégista?

Nem. Amikor a Kollégium újjáalakult 1956-ban, engem is többen kapacitáltak, hogy legyek a tagja – Szőkefalvi professzor úr próbált rábeszélni – de nem álltam kötélnék. Édesapámtól tudtam, milyen volt a régi Eötvös Kollégium, és úgy véltem, hogy a pártállami irányítás alatt újjáélesztett Kollégium csak árnyéka lehet a szabad szellemet megalkuvás nélkül zászlajára tűző réginek.

*Az interjút Lakatos Dániel és Varga-Orvos Zoltán
készítette 2009-ben Budapesten
Szerkesztette: Nagyllés János*